

Doodsengelen

kunst

'Angels in America' is een imposant tweeluik over de aidsepidemie in de Verenigde Staten in de jaren tachtig. De vertolking van Toneelgroep Amsterdam is zeer aangrijpend.

Hans Oranje

Marx had gelijk: de kleinste menselijke eenheid bestaat uit twee personen, niet één; één is een fictie. Uit zulke verbindingen van zielen komen gemeenschappen voort, de sociale wereld en het menselijk leven". De uitspraak is van de Amerikaanse toneelschrijver Tony Kushner (1956) die in 1991 een tweeluik schreef over de aidsepidemie die in het begin van de jaren tachtig eerst in New York en San Francisco, en weldra ook elders homoseksuele mannen bij bossen neermaaide. Hij maakte op een aangrijpende manier de paniek voelbaar, de macabere sfeer die deze nieuwe doodsengel opriep en door de regering-Reagan met een ijzig doodzwijgen werd beantwoord.

In de twee delen van 'Angels in America', die een aaneengesloten verhaal vertellen, volgen wij in drie plotlijnen een aantal mensen wier leven door aids wordt beheerst en die steeds nauwer met elkaar verbonden raken. Het is een hard stuk: Kushner, een linkse activist, democraat, jood en homoseksueel, beschouwt de epidemie als een apocalyps die vergelijkbaar is met de Holocaust, waarbij hij Reagan gelijkstelt met Hitler, en de Republikeinen als diens trawanten.

Daarnaast is het stuk doortrokken van een verwarmende en tegelijkertijd koud makende humor. Maar het meest indrukwekkend is dat het, zonder één ogenblik sentimenteel te worden, je ogen van tranen doet branden door de hardnekkige manier waarop de hoop en de liefde er doorheen zinderen, de hoop op een betere wereld waarvoor we moeten vechten, en de liefde die ook volgens deze tegenpool van de apostel Paulus alles overwint.

Er zijn mensen die vinden dat 'Angels in America' na een decennium van stormachtig succes nu wel bij de schroothoop gezet kan worden. Aids is beheersbaar geworden dankzij de moderne combinatietherapieën, en

de vergelijking van de epidemie met de Holocaust is onbetamelijk. Daarbij vergeten ze dat de slachting in de derde wereld, vanwege het ontbreken van geld, onverminderd voortduurt. Natuurlijk, aids is geen specifieke 'homo-ziekte' meer. Maar Toneelgroep Amsterdam en zijn artistiek directeur, regisseur Ivo van Hove, hebben er meer dan goed aan gedaan het stuk, nadat het in de jaren negentig door het RO werd gespeeld, opnieuw op het repertoire te zetten. Het is een daad van verzet tegen de zelfgenoegzaamheid, het zet bakens uit van betrokkenheid bij onze wereld en het toont de kracht die theater op zijn meest superieure momenten kan hebben.

Is Kushners stuk al een imposant document van menselijk falen én liefhebben, de vertolking ervan door de acteurs van Toneelgroep Amsterdam is aangrijpend. Als eerste noem ik Hans Kesting, die de rol van de ultrarechtse homofobe advocaat Roy Cohn speelt. Hij raakt besmet doordat hij het in het geniep met kerels doet, en de manier waarop hij, stervend, de racist en antisemiet blijft, is huiveringwekkend.

In zijn visioenen wordt hij geconfronteerd met de communiste Ethel Rosenberg, die mede door zijn toedoen in 1953 samen met haar man Julius op de elektrische stoel belandde. Het moment waarop zij Louis – die van de verpleger de kaddisj moet zeggen – te hulp schiet omdat zijn Hebreuws tekort schiet, is een weergaloos monument van bitterheid en nauwelijks te bevatten edelmoedigheid.

Een tweede plotlijn is die van Prior Walter (een eerbetoon van Kushner aan Benjamin Walter die in 1940 zelfmoord pleegde), gespeeld door Eelco Smits in een mengeling van wanhoop en vastberadenheid die door je ziel snijdt. Als de vlekken van het Karposi-sarcoom zich op zijn lijf aandienen, vlucht zijn vriend Louis (Fedja van Huêt) in paniek bij hem

weg. In deze vriendschap die verloren gaat, tonen de twee acteurs wizenloos mooi het gevecht om de liefde die, bijna bovenaards, probeert te bezegelen wat in de lichamelijke liefde niet haalbaar is.

Bovenaards is ook de strijd die Prior voert met de engel die uit zijn hallucinaties ontstaat: een intense rol van Alwin Pulinx. God heeft de hemel verlaten uit onvrede over de mensen, en de engel wil dat Prior het einde van zijn leven accepteert en de vooruitgang van het menselijk geslacht een halt toeroept. Maar Prior vecht door. Zijn gevecht met de engel is een Jacobs-scène van heftige schoonheid.

De derde plotlijn is die van de moroonse schrijver van Reagan-speeches Joe Pitt, die met dichte ogen met zijn vrouw Harper vrijt, omdat hij dan kan fantaseren dat hij een man in zijn armen houdt. Barry Atsma en Hadewych Minis verbeelden het verbeten gevecht om dit rampzalige huwelijk in stand te houden dan wel de werkelijkheid te aanvaarden op een manier die menig getrouwd man met homoseksuele gevoelens al louterend zal ervaren. Immers, hierin toont Kushner zich ook een scherpe observator van het menselijk tekort. Maar het meest indringend is hier Marieke Heebink als de moeder van Joe die zich naar New York spoedt om haar zoon zijn geaardheid uit het hoofd te praten. Heebink (die ook de rol van Ethel Rosenberg speelt) is

naast Kesting het meest dragende en onvergetelijke personage van de handeling.

Tenslotte is er de verpleger Belize (Roeland Fernhout), een aanstekelijke zwarte relnicht die met zijn scherpe tong een prachtig wapen heeft tegen de hem koeionerende Roy en tegelijk de liefde waar Kushner voor vecht professioneel maar met indringende eerlijkheid in praktijk brengt. Een hartverwarmende rol.

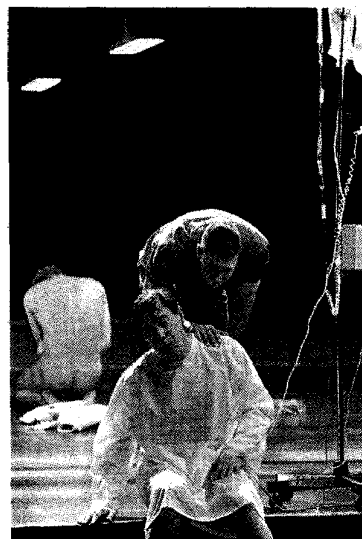
De meeste scènes gaan tussen twee mensen, met elkaar in gevecht om de dingen waar het in wezen om gaat. Dat stijgt uit boven de angst die die bange eerste jaren van de aids-epidemie beheerste. Toneelgroep Amsterdam laat dat in deze voorstelling, begeleid door de prachtigste songs van David Bowie, zien in die typisch Ivo van Hove-manier van rationele afstandelijkheid en diepe, diepe betrokkenheid. Hij wordt daarin gedragen door een droombezetting van gerijpte acteurs die op het toppunt van hun kunnen staan (Heebink, Kesting) én door een aantal jongere acteurs die een proeve van meesterschap afleggen: Smits, Van Huêt, Atsma, Minis, Fernhout en Pulinx.

In België en Nederland

'Angels in America' reist deze en volgende week in België. Daarna wordt de voorstelling in de serie 'Topstukken' gespeeld in schouwburgen op woensdag (deel 1), donderdag (deel 2) en zaterdag (marathon deel 1 en 2) in:

Amsterdam 26-29/3, Den Haag 2-5/4, Utrecht 9-12/4, Groningen 16-19/4, Breda 23-26/4, Arnhem 7-10/5, Heerlen 14-17/5, Rotterdam 21-24/5, Eindhoven 28-31/5.

Zie www.toneelgroepamsterdam.nl

Hans Kesting (voorgond) als de homofobe advocaat Roy Cohn.

De mormoon Joe (gespeeld door Barry Atsma, links) en de jood Louis (Fedja van Huêt) in 'Angels in America'.

FOTO'S JAN VERSWEYFELD